

Антика әлеміндегі мифология және философия

Дайындаған: Дарушканов Р.К
Тексерген: Бухметова А.А

АНТИКАЛЫҚ ФИЛОСОФИЯ

? «Antiquus» деген латин сөзі “ежелгі” деген мағына береді. Антикалық философия дегенде ежелгі Қытай, Үнді философиясы емес, тек ежелгі Рим және Грек философиясын айтады. Антикалық философия б.з.д. VII ғ. соңында VI ғ. басында пайда болып, б.з. V ғ. өмір сүрді, құл иленушілік қоғамдағы спецификалық жағдайдағы философиялық дәстүр пайда болды.

? Ежелгі гректер философияны данышпандық ойлармен байланыстырды. Әлемнің қайнар көзі мен негізі туралы білімді данышпандық деп атады, осыған сәйкес өткеннің, қазіргі және келешектің мәнін аңғару мәселесі қойылды. Бүкіл ғарыштың, табиғаттың мәнін түсінуге ұмтылу, ежелгі грек философиясына тән болды. Бұл әрекетті мифология атқарды, ол сенімге сүйенген табиғаттың діні болды. Сондықтан мифология мен философияның арасында маңызды айырмашылық көрінеді: миф барлық тіршіліктің қалай туғанын әңгімелейді, ал философия: “Ол неден пайда болды?”–деп сұрады. Өртүрлі дәуірдің философтары антикалық философиядан шығармашылық шабыт, рухтану көзін тапты. Гректер «философия» терминін енгізді, ал адам онда рухани белсендік типінің ерекшелігін анықтады.

Антикалық философия төмендегі кезеңдерге бөлінеді:

- ? Көне грек философиясы немесе архаизм (көне, ескі, атам заманғы) б.з.д. VI-V ғ. басындағы кез. Бұл кезеңдегі негізгі мектептер: Милет мектебі (Фалес, Анаксимандр, Анаксимен); Пифагор және пифагоршылар; Элеаттар (Парменид, Зенон); атомшылар (Левкипп, Демокрит). Бұл мектептерден тыс тұрған философтар – Гераклит, Эмпедокл және Анаксагор.
- ? Классикалық кезеңнің негізгі мектебі – софистер (Горгий, Гиппий, Протогор, т.б.). Алдымен бұларға қосылған, кейін оларды сынаған Сократ, Платон, оның мектеп академиясы, Аристотель және лицей мектебі.
- ? Эллиндік кез (б.з.д. IV-б.з.V ғ.). Бұл кезеңнің негізгі мектебі: Эпикур мен Эпикуршілер (Лукреций Кар), Стоиктер (Зенон, Луций Анней Сенека, Марк Аврелий); скептиктер (Пиррон, Секст Эмпирик); кинктер (Антисфен, Диоген Синопский); неоплатонизм (Плотин, Прокл, Янвлих).

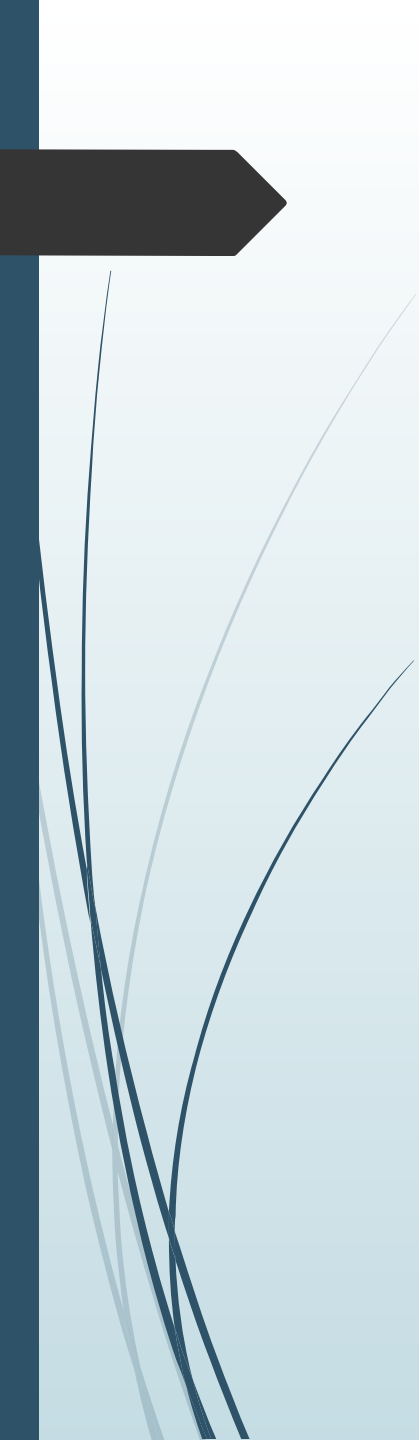
? Антикалық философияның (даму кезеңіне тәуелсіз) негізгі сипаты – ғарыштық логоцентризм. Логос – ежелгі философияның орталық ұғымы. Гректер ғарышты тәртіпке салынған және антикалық адамды да тәртіпке салынған әрі үйлесімді жүйелер деп көрсетеді. Адам бойындағы зұлымдық пен шалалық нақты білімнің жеткіліксіздігі ретінде түсіндіріледі және оны философия көмегімен толықтыруға болатынына сенеді.

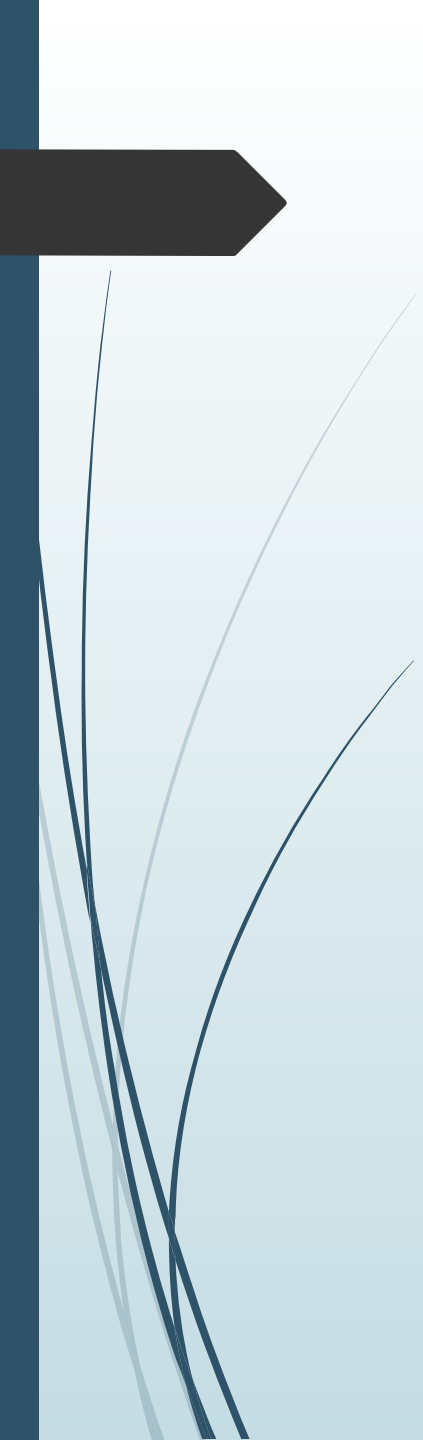
? Көне грек философиясының негізгі тақырыбы – ғарыш, физика. Алғашқы грек философтарын – физиктер, ал философияны – натурфилософия деп атады. Осы кезеңде әлемнің бастамасы жөніндегі мәселе қалыптасты. Элеаттардың философиясы бірте-бірте натурфилософиялық мотивтерден айырыла бастады. Енді болмыс, оның құрлымы, ойлаудың басты тақырыбы болып қалды. Ертедегі антикалық философияның орталық мәселесі онтология болып, алғашқы ғылыми (мифологиялық емес) дүниеге көзқарастың жиынтығы жасалды.

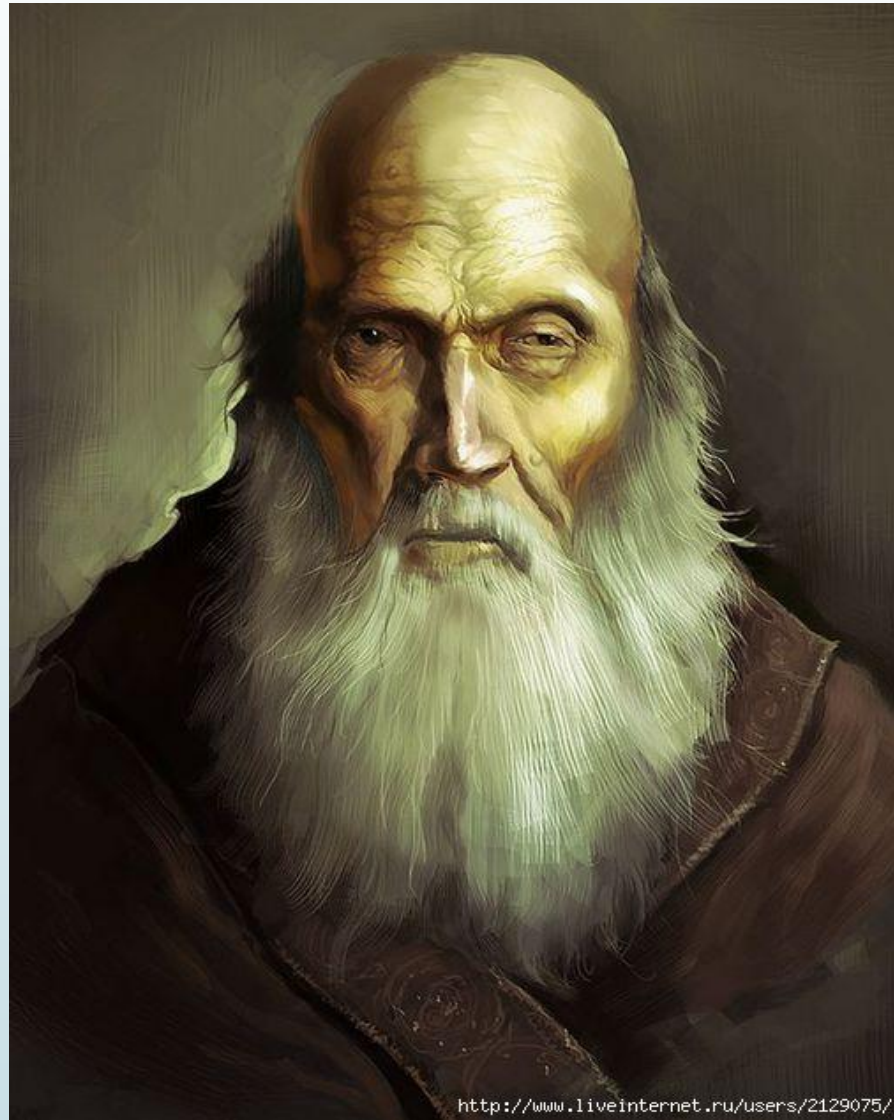

-
- ? Көне грекияның атақты философы **Фалестің** пікірінше, барлық тіршіліктің негізі – су. Ол буға айналады, бу ауаны құрайды, қарама-қарсы бағытта оларда өзгеріс жүреді, жер тіпті тас та осының нәтижесі. Өртүрлі, әр алуан әлемнің сапалық жағдайының мәні мен байланысының айырмашылығы – осыдан алғашқы орынға шығады.
  - ? **Фалес** құдайды жоққа шығарады, бірақ әлемді түсіндіруде құдайға жүгінеді. Оны сол кездегі ең батыл, таңқалдыратын тірлік иесі деді. Фалес: Тіршілік мәнінің ең ежелгісі – Құдай, өйткені ол тұмаған. Бәрінен де әдемі – әлем, өйткені оны құдай жасаған. Бәрінен де данышпан уақыт, өйткені ол бәрін шешеді, – дейді. Дүниедегі қиын не? – «Өзіңді тану». Ең оңайы не? – «Басқа біреуге кеңес беру». Бақытсыздықтан қай кезде құтыласыз? – «Жауыңа сенен де қиын болғанда»

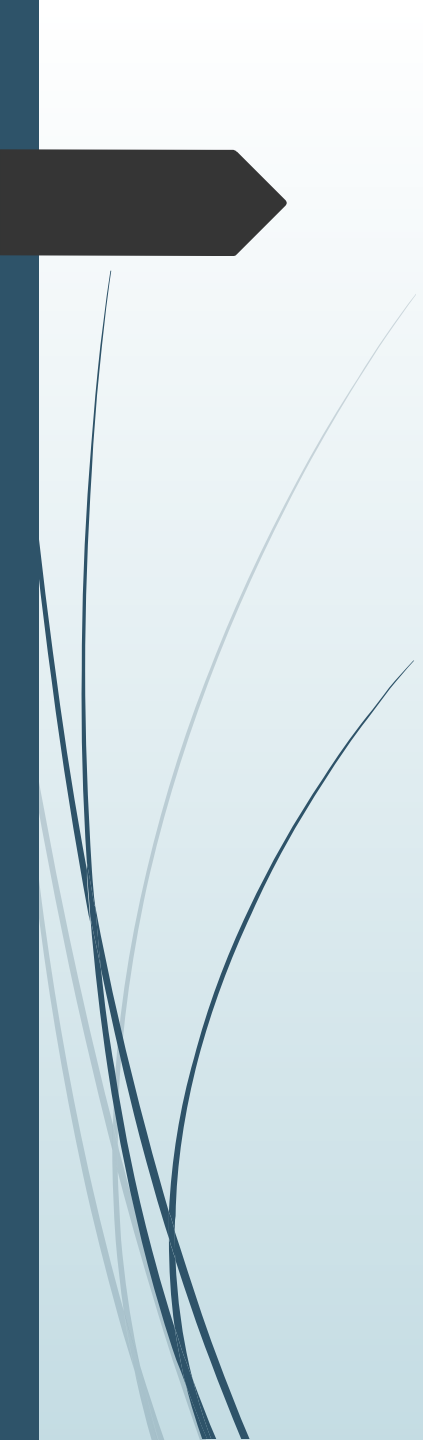
-
- ? Анаксимандр алуан түрлі табиғаттың негізінде әлдебір белгісіз және шексіз материя жатады деп ойлады, оны апейрон деп атады. Міне, осы түсінік дүниенің материалдық субстанциясын оның тереңірек қарағанын көрсетеді.
  - ? Анаксимен – материалист. Оның ілімінше барлық нәрсе бастапқы материядан – ауадан пайда болады және қайтадан соған айналады. Ауа қозғалыста, шексіз, мәңгілік зат.

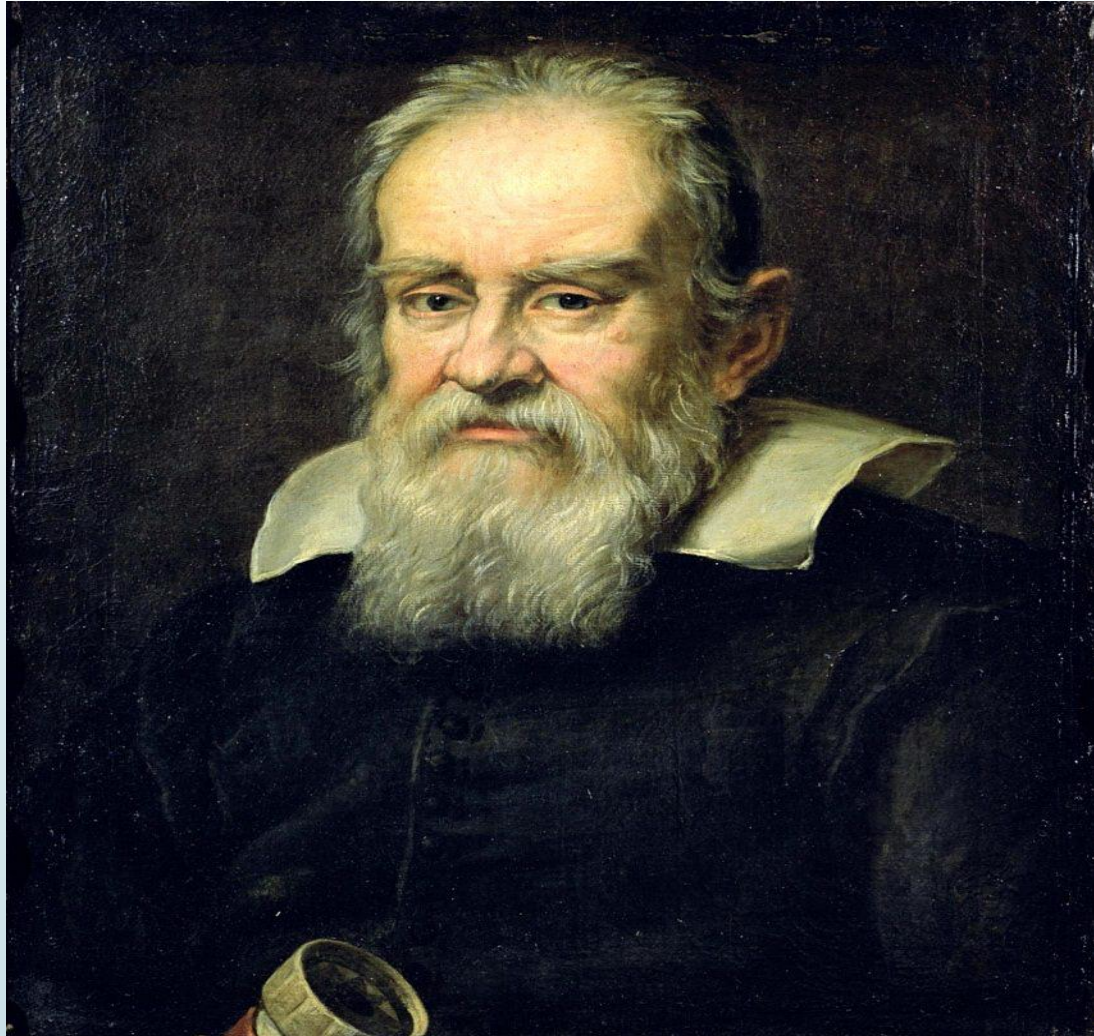
<http://www.liveinternet.ru/users/2129075/>

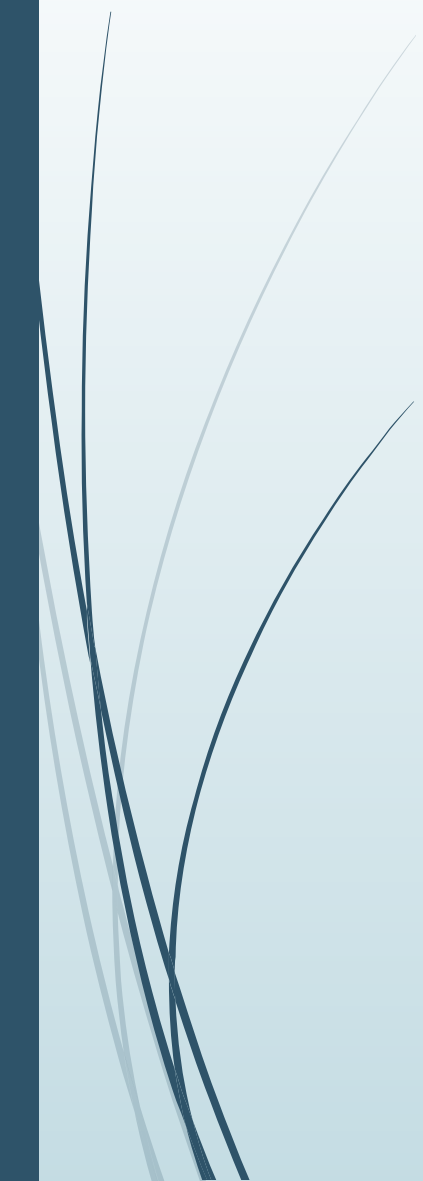
? Ертедегі грек материалистерінің өзіне тән өзгешелігі мен ең маңызды табысы стихиялық диалектика болды. Оны Гераклит дамытты. Эфестен шыққан Гераклит (б.з.д. 540-460 ж.) шындық дүниенің өзгеріп отыратыны жайында аса ұлы пікір айтты: «Дүние дегенің – аққан су», табиғаттың түп негізі – от, ол әрдайым өзгереді. Ол қарама-қарсылықтың бірлігі мен күрес заңын ұсынды

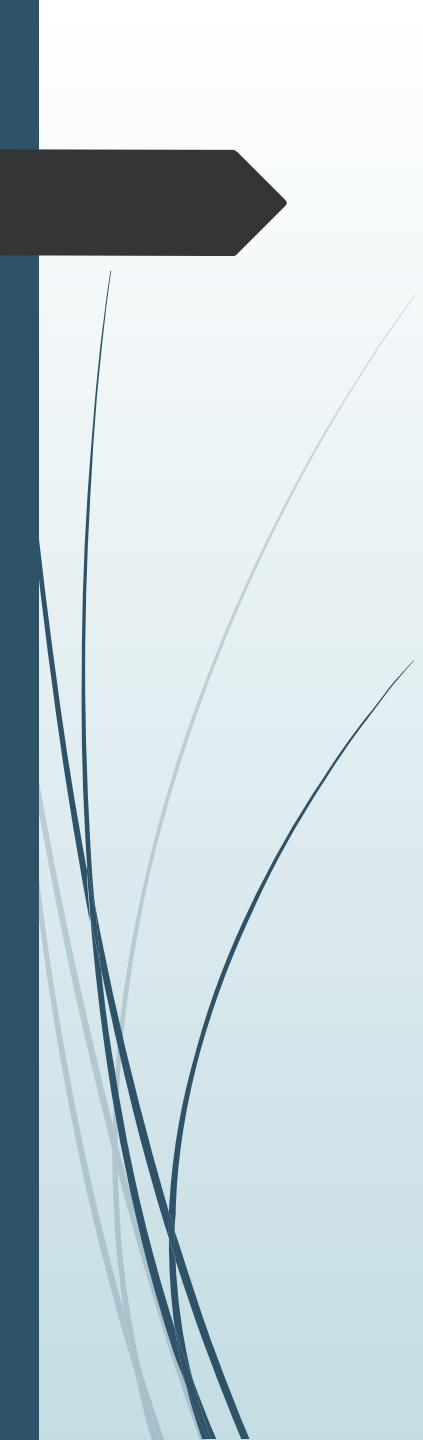

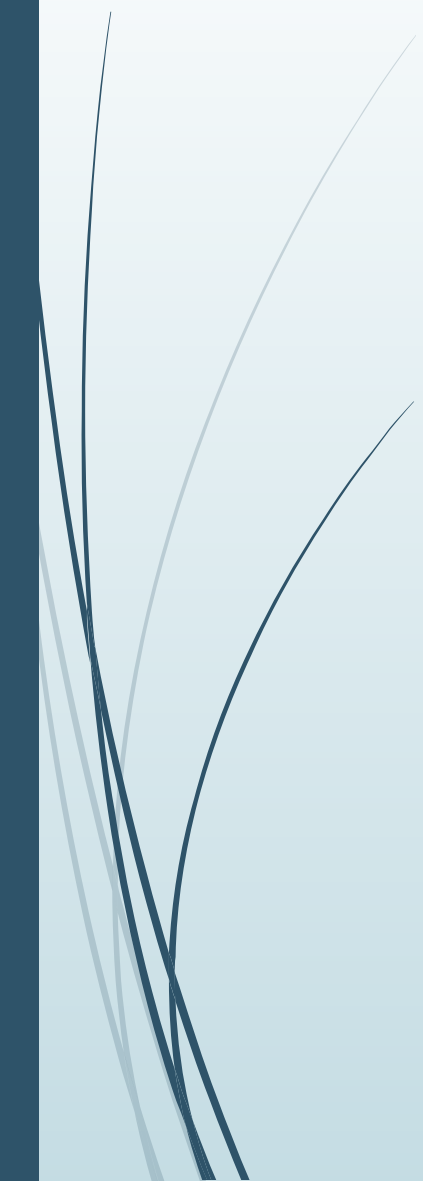
? Пифагор (б.з.д.584-500 ж.) ежелгі грек философы, әрі математигі. Бірінші бастама, тіршіліктің негізі – сан деп есептеген. Барлық қоршаған шындықты таңбалап санға теңеді. «Санның арқасында өлшеуге және тануға да болады», – дейді. Категорияларды бөліп көрсету арқылы әлем бірлігінің диалектикасын (тақ пен жұп, жарық пен қараңғы, тура мен қисық, оң мен сол, әйел мен еркек, т.б.) көрсетті

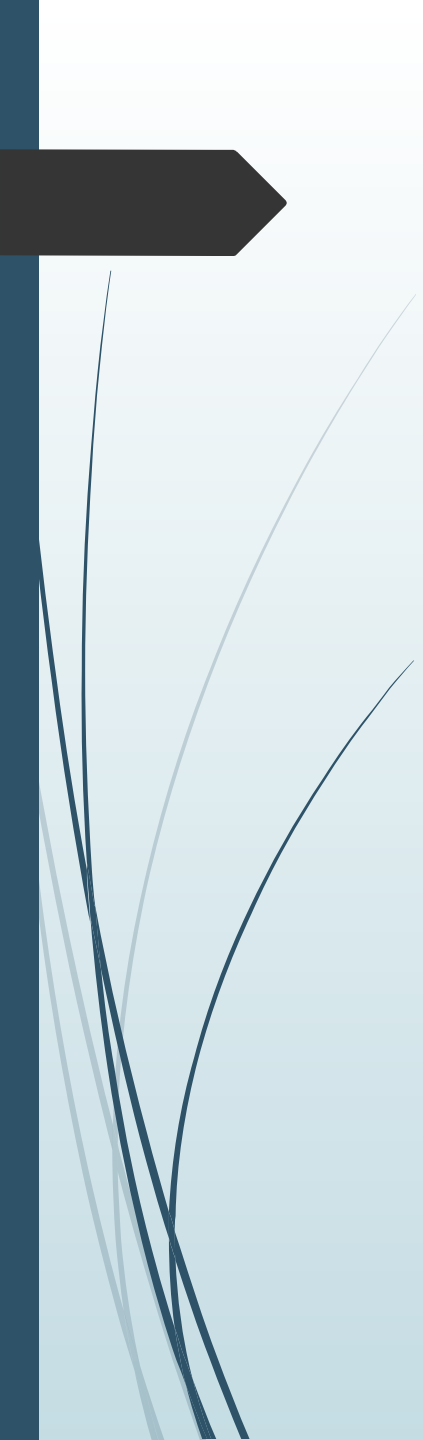

-
-
- ? Элейден шыққан ойшылардың жаңалығы мынада: космологияны онтологияға (болмыс теориясына) өзгерту, өзіндік философиялық категорияларды ойлап табу («болмыс», «биболмыс», «ойлау»), диалектикалық тәсілді енгізу мен пайдалану арқылы философияда дәлелдеудің қажеттілігі мен оның тәсілдерін қолдануды (абсурдқа әкелу принципі) мойындау.
  - ? Парменид – бірінші болып «болмыс» түсінігін енгізді. Оның пікірінше дүниеде тек бір ғана болмыс бар. «Болмыс бар, биболмыс – жоқ». Биболмысты тану немесе ол туралы пікір айту мүмкін емес. Сондықтан, әлем болмыспен тығыз және үздіксіз толтырылған. Сезімдік қабылдау нағыз білімді бермейді. Тек философиялық ақыл-ойға салу арқылы ақиқатқа жетуге болады. Элеаттар тану мәселелерінде, сезімдік таным («докса» – пікір) және идеалдың жоғарғы рухани таным деп қатал түрде бөледі. Бұл монизмді жақтаушылар – көпшілік құбылысты бірлік бастамадан шығарады. Барлық материалдық тіршіліктің көрнісі - идея екенін айтып, олар идеализмнің алғашқы хабаршысы болды.

-
- ? Материалистік және идеалистік көзқарастардың қақтығысы, оның себептілік концепциясында да көрінеді. Ол себептіліктің төрт негізгі түрлерге ажыратады: материалдық, формальдық, белсенді және соңғы (мақсаттылық). Материалдық себеп — ең алғашқы сипатында берілген, осы ретте ол потенциалды (мүмкіндігі бар) себепке ұқсас. Формальдық себеп — материядан «ақиқат реалдықты» жасайтын белсенді принцип «түрмен» байланысты. Белсенді себеп қозғалыстың бастауы және мүмкіндіктің шындыққа өту процесімен де байланысты. Жоғарғы деңгейге ол мақсаттылық (соңғы) себепті қояды, ол қозғалыстың мақсаты мен мәнін түсіндіреді. Өмір сүруді түсіну және түсіндіру үшін барлық себеп түрлерін тану керек. Бірақ олардың маңызы бірдей емес. Формальдық себептер түсінігі, материалдық себепті танудан қажеттірек — мұндай қорытынды Аристотельдің пассивті материя және белсенді форма ілімінен шығады. Мақсаттылық (соңғы) себепке берілген орын — оның теологияға ауысуы. Бұл дамудың аяқталу, мақсаттың орындалуының тану мүмкіндігін көрсетеді, оны Аристотель энтелехия ұғымымен белгілейді.

-
-
- ? Скептицизм орта ғасырлық кезде ұмытылып, тек XVI-XVII ғасырларда еуропалық философияда “жаңа пирронизм” ретінде қайта туды. Схоластикалық және догматикалық әдістерді сынауда ерекше мәнге ие болды, соңынан скептицизм Юм философиясының негізіне айналып, Кант агностицизмі мен позитивизмге әсер етті.
  - ? Кинизм философиясы атауын Афин төбешегінде орналасқан “Киносарг” (“қырағы төбет” немесе “ақ төбет” деген гимнасийден алады, онда алғашқы киниктер (кюнокс – ит) шұғылданды (осыдан кинизм – “ит философиясы”, “ит мектебі” латын тілінде), бұл мектептің ізбасарларын – супісі – циниктер деп атады. Мектептің негізін салған Антисфен (б.з. д. 444-368 жж.) ол алдымен софист Горийден, кейіннен Сократтан дәріс алды. Олар даңқты және байлықты ең соңғы моральдық іс-әрекет ретінде қабылдамайды және “рахаттың өзін рахаттанып жек көрген”, білімділік пен тәрбиені де жаратпады. Ол космополитизмді патриотизмнен жоғары қоя отырып, “әлем азаматы” идеясын ұсынды.

? Неоплатонизм – Платон идеяларының негізінде дүниеге келген философиялық бағыт. Негізін салушы Плотин, ежелгі римнің идеалист-философы. Ол Платонның сезімдік, денелік әлемді қабылдауды сезімнен тыс нақтылыққа қарсы қоюына сүйенді. Бірақ Плотин болмыстың жоғарғы сатысы, оның негізі идея емес, біртұтас игілік деді. Оны ол Күнмен теңестіреді. Одан күн секілді жарық шығады, яғни эманация (сәуле, шашу, өту) туады, одан Болмыс Ақыл (нус) идеяларының мазмұны пайда болды. Осылайша Ақыл бір жағынан – көптік, барлық идеялардың көптеген мазмұны бар, екінші жағынан – біртұтас

